

CHET TILI DARSLARIDA TURLI IJTIMOIIY SHAKLLARDAN FOYYDALANISH METODIKASI

Pardayeva Go'zal Ahrorkul qizi

Jizzax davlat pedagogika universiteti talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqola chet tili darslarining samarali bo'lishi uchun ijtimoiy shakllardan to'g'ri foydalanish metodikasi haqida*

Kalit so'zlar: *guruhlar bilan ishlash, lug'at, samaradorlik, metodlar, topshiriqlar.*

Аннотация: *В данной статье рассматривается методика использования на занятиях по иностранному языку различных социальных форм, в частности, таких как индивидуальная работа, работа в парах, в малой группе, фронтальная работа, работа в команде.*

Ключевые слова: *социальные формы работы, индивидуальная работа, работа в парах, работа в малых группах, фронтальная работа, работа в команде, виды индивидуальных заданий, задания для работы в парах, задания для работы в малой группе, виды заданий для фронтальной работы, виды заданий для работы в команде.*

Dars jarayonida qiyinchiliklar odatda darslar o'quvchilar uchun zerikarli bo'lganligi sababli paydo bo'ladi. O'qituvchilar va talabalar darsni tashkillashtirishda odatdagidek va an'anaviy avtoritar o'qitish bilan mashq qilishda qiyinchiliklarga duch kelmoqdalar. Markazlashtirilgan o'quv shaklini (yoki ijtimoiy shaklni) amalga oshirish o'quvchilarning qo'lga muhim vakolatlarni beradi, ularni faollashtiradi va shu sababli ham ko'plab intizomiy qiyinchiliklar yuzaga kelmaydi. Davriy nashrning maqsadi — chet tili mashg'ulotlarida turli ijtimoiy shakllarning usullarini o'rgatish va bunga misollar berishdir. «Ijtimoiy shakl o'qituvchining o'quvchilarni

o'rganishini yoki talabalarni o'zlarini tashkil qilish usullarini anglashidir. Shuning uchun, ma'lum interaktiv yulduz turkumlari bilan tavsiflangan «tashkiliy shakllar» haqida gapirish mumkin».

Mashg'ulotlardagi ijtimoiy shakllarni ishlatish umuman ikkita yo'nalishda: qo'shimcha, to'ldiruvchi yoki simmetrik bo'lishi mumkin. Qo'shimcha, to'ldiruvchi — bunda o'qituvchi sinfda hukmronlik qiladi va xonada talabaning harakatini cheklaydi. O'quvchining pozitsiyasi va o'qituvchisi o'rtasidagi nisbiy muvozanat mavjud bo'lgan o'zaro ta'sirlar simmetrik deb nomlanadi. Adabiyotda keltirilgan ta'limning eng muhim ijtimoiy shakllari quyidagilardir:

- yakka tartibda ishlash,
- juft bo'lib ishlash,
- kichik guruhda ishlash,
- frontal ishlash,
- jamoa bo'lib ishlash.

Yakka tartibda ishlash — bu o'qituvchi tomonidan tayyorlangan alohida bosqich, bu o'quvchining o'z vazifasini bajarishi yoki o'qituvchining vazifasini bajarishi kerak, bu esa sinfdan tashqarida bajarilishi kerak. Ushbu ijtimoiy shaklda hech qanday shovqin yo'qligi sababli yakka tartibda ishlash bu ijtimoiy shakldan emasmi degan qonuniy savol berilishi ham mumkin.

Yakka tartibda ishlash turli yo'llar bilan qilinishi mumkin. Misol uchun, agar o'qituvchi harakat qilsa maktab ishlarida talabalar o'rtasida biron-bir shov-shuvni oldini olish uchun. Yakka tartibda ishlash o'qituvchi tomonidan tashkillashtiriladi. Ushbu ijtimoiy shakl, avvalo, o'qituvchi talabani o'z kasbini (masalan, o'quv CD-ROM bilan ishlash) yordamisiz yakka o'zi topshirishni talab qilganida ishlatiladi. Bu o'quvchining konsentratsiya va chidamlilik qobiliyatini talab qiladi va o'quvchining o'z ishiga bo'lgan ishonchini kuchaytiradi va unga o'z o'qitish tezligini tanlash imkonini beradi. Bunda o'qituvchi ish tartibini qo'yadi, uni nazorat qiladi va oxirida natijalarni ko'rib chiqadi.

Yakka tartibda ishlashni kamchiligi shundan iboratki. Ko'pincha talabalar o'qituvchining aniq maqsadlari tufayli o'z ijodlarida ijodiy rivojlana olmaydi. Juft bo'lib ishlash maktab o'quvchilari va o'qituvchilar tomonidan tez-tez ishlatiladigan ijtimoiy shakllarning bir turidir. Lekin o'qituvchi bu yerda nimani e'tiborga olish kerak? Hamkorlik ishida ikkinchi sherik bilan birgalikda vazifa ishlab chiqiladi. Bu erda ikki sherik o'rtasidagi o'zaro munosabatlar davom etadi. Ushbu ijtimoiy shakl maktabda turli xil foydalanishga ega. Bir tomondan, bu ijtimoiy shakl sherik bilan birgalikda tajriba o'tkazishga yordam beradi va boshqa tomondan, u turli mavzularni birgalikda ko'rib chiqish va keyin ularni katta guruhga taqdim etish imkoniyatini taqdim etadi. Juft bo'lib ishlash chet tili darslarida juda qulay ijtimoiy shakl hisoblanadi. Agar o'quvchi juft bo'lib ishlasa chet tili darslarida notanish matnini muhokama qilishi, turli dialoglar o'ynashi, lug'at savol javoblarini o'tkaza oladilar. Kichik guruhda ishlash — bu vazifalar bir guruh talabalar tomonidan birgalikda ishlab chiqiladigan yoki echiladigan ijtimoiy shakl. Guruhlarning shakllanishi, odatda, 3–6 o'quvchilar orasida ta'lim jarayoni markazlashib, tobora nosimmetrik bo'ladi. Biroq, bu ijtimoiy shakl klassik jamiyatning yuksak talablariga ega va nisbatan ziddiyatli hisoblanadi. Shuning uchun ishlashning mumkin bo'lgan maxsus shartlari talab qilinadi. Ehtimol, eng katta muammo — talabalarning kommunikativ malakasi. Ushbu ijtimoiy shaklda talabalar boshqa g'oyalar, fikrlar va fikrlarni qabul qilishni o'rganishlari va natijalarini rejalashtirishlari kerak. Bu o'qituvchi aralashuv va muvozanatni saqlashi kerak bo'lgan keskinlikka olib keladi.

Kichik guruh ishlashi, o'qituvchiga ushbu jarayonni yaxshilab rejalashtirilishini talab qiladi. Mavzular va vazifalar aniq tarzda shakllantiriladi va guruhlarni shakllantiradi. Nizolarning oldini olish uchun guruh ishini muayyan usullarga muvofiq boshlash va amalga oshirish tavsiya etiladi. Katta guruh mashg'ulotlarida o'zaro muloqot jarayoni nafaqat o'qituvchi va talaba, balki faqat talabalar o'rtasida ham amalga oshiriladi. O'quv dasturi o'qituvchilardan savollar va o'quvchilarning javoblari asosida ishlab chiqilgan. Bu ishtirokchilar doimo hamkorlik qilishlari kerakligi ta'siriga ega. Savollar o'quvchilar doimiy ravishda

bilimdon, umumiy bilim va mantiqiy fikrlashni doimiy ravishda biriktirishi kerakligiga qaratilgan.

O'tkazilgan darslar ancha jonli bo'lib, o'quvchilarning ta'limdan qoniqish darajasi yanada to'yintiriladi va o'qituvchining yordami bilan ularning bilimlari noma'lumlardan tortib tobora yoyilib boradi. Frontal ta'limni qo'llashda sinfda o'qituvchi ustun tomon bo'lib, u hamma narsani nazorat qiladi va sinfdagilarning yagona hal qiluvchi a'zosi hisoblanadi. Keyinchalik darslar muayyan ma'ruzalar shaklini oladi, shuning uchun barcha o'quv dasturlari topshiriladi.

Ushbu o'qitish shakli barcha talabalar bir vaqtning o'zida bir xil ma'lumotni olishlari bilan ajralib turadi, hammasi bir vaqtning o'zida o'rganiladi. Shu bilan birga, ayni paytda, ba'zi holatlarda muammolarga olib kelishi mumkin bo'lgan hamma narsani tushunishingiz kerak, chunki sinfdagi barcha talabalar ushbu mavzuni tezda tushunishlari hech gap emas. Zaif va kuchliroq talabalar bor, ba'zilari asta-sekin yozadilar, ba'zilari esa tez berilmaydi. Bularning barchasi keyingi davrda mavzuni muhokama qilishlari kerak degan ma'noni anglatadi. Frontal ta'limda turli ta'lim shakllari qo'llaniladi, ammo o'qituvchi doimo ustunlik qiladi. Shuni ta'kidlash kerakki, ushbu shaklning ba'zi afzalliklari ularning zarariga (masalan, o'quvchilar nazorati osonlikcha hukmron bo'lishi mumkin) bo'lishi mumkin. O'qituvchilar, agar ular o'zlarining o'qitishlarini iloji boricha samaraliroq bo'lishini istasalar, o'quvchilar o'z ijodkorligi va qobiliyatlarini namoyish qilishi uchun sinfdagi ijtimoiy o'qitishning boshqa shakllarini ko'rib chiqishi kerak.

Har bir ijtimoiy shaklning afzalliklari bor, lekin u o'qituvchi qanday va qachon ijtimoiy shaklni boshlaganiga bog'liq. Sinfda turli xil ijtimoiy shakllarni maqsadli ishlatish o'quv jarayoniga bir tuzilishni beradi. Ijtimoiy shakllardagi o'zgarishlar va o'zaro ta'sirlar shaklidagi o'zgarish o'quvchilarning e'tiborini yanada oshiradi va shuning uchun o'quv natijalarini yaxshilashga olib keladi. Bundan tashqari, talabalar to'g'ri ijtimoiy shakllarni o'z vaqtida foydalanishga ishonadilar. Bu nafaqat muloqot qobiliyatlarini, balki talabalarning ijtimoiy ko'nikmalarini ham

rivojlantiradi. Shuning uchun o'qituvchi ijtimoiy shakllarni tanlashda muhim rol o'ynaydi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lajak ijtimoiy shakllarning o'zgarishi o'qituvchining malakasiga javobgar hisoblanadi. Sinf shakl oladi va bu talabalar tomonidan ijobiy qabul qilinadi. Muammolar birinchi navbatda o'qituvchi ushbu ijtimoiy shakllarni to'g'ri ishlata olmaydigan hollarda paydo bo'ladi. Har bir ijtimoiy shakl o'zining afzalliklari va kamchiliklariga ega, har bir ijtimoiy shakl ta'lim mazmunini amalga oshirish uchun mos emas. Shuning uchun ijtimoiy shakllar, ulardan foydalanish, rejalashtirish va bajarish bo'yicha nazariy bilimlar o'qituvchining harakat qilish qobiliyatining muhim jihati hisoblanadi.

Adabiyotlar

1. G. Becker. Planung von Unterricht. In: Handlungsorientierte Didaktik. Teil I. Weinheim und Basel: Beltz Verlag, 1984. G. Becker. von <http://www.hi.shuttle.de/hi/seminarhi2/uvb/einzela.htm> 31.3.2001
1. W. Birkholz, D.Günter. Der Weg zum erfolgreichen Ausbildner.
2. <http://www.hi.shuttle.de/hi/seminarhi2/uvb/einzela.htm> 31.3.2001
3. <http://www.hi.shuttle.de/hi/seminarhi2/uvb/frontalu.htm> 31.3.2001